

کارنامه پژوهشی معاونت اندیشه اسلامی مرکز تحقیقات استراتژیک

چکیده: مرکز تحقیقات استراتژیک عهده‌دار بحث و بررسی در موضوعاتی است که در ساختار نظام اثر بلندمدت و کلان می‌گذرد. جهت آشنایی با ابعاد و حدود فعالیت معاونت اندیشه اسلامی این مرکز، پس از تشریح برخی از مفاهیم به گزارش توصیفی فعالیت‌های پژوهشی معاونت اندیشه اسلامی می‌پردازیم.

مقدمه

معاونت اندیشه اسلامی در مرکز تحقیقات استراتژیک عهده‌دار دفاع از «اندیشه اسلامی» در مقابل تهدیدهای بیرونی و آفات درونی بالفعل و بالقوه، صیانت از «اندیشه انقلاب اسلامی»، «استحکام مبانی فکری نظام جمهوری اسلامی» و در نهایت، تدوین «استراتژی دفاع و توسعه اندیشه اسلامی در جهان معاصر» است.

دو محور اساسی فعالیت‌های پژوهشی این معاونت عبارتند از: ۱) اسلام، زمان و تحول اجتماعی؛ ۲) اسلام، حکومت و مدیریت اجتماعی.

معاونت اندیشه اسلامی از اواخر بهار ۱۳۷۰ فعالیت خود را آغاز کرده است و در زمینه تحقیقات و اطلاع‌رسانی در حوزه اندیشه اسلامی فعالیت‌هایی را به انجام رسانده یا در دست اقدام دارد که ذیلاً به آن اشاره می‌شود.

فعالیت‌های پایان یافته

تحقیقات اندیشه اسلامی

۱) اسلام و کنترل جمعیت، ۱۳۳ ص، (اسفند ۱۳۷۰)

توسعه جمعیت یا کنترل کمی و ارتقای کیفی آن، کدامیک مورد نظر شارع است؟ اسلام در چه شرایطی کنترل جمعیت را مجاز می‌داند؟ کدام یک از طرق کنترل جمعیت به لحاظ شرعی مجاز است؟ سیاست مطلوب جمهوری اسلامی در امر کنترل جمعیت چیست؟ در این تحقیق کوشش شده به سؤالات فوق پاسخ گفته شود.

۲) بررسی و نقد نظریه تکامل معرفت دینی، ۲۳۰ ص، (۱۳۷۱)

دین با معرفت دینی چه تفاوتی دارد؟ آیا معرفت دینی با دیگر معارف بشری در تأثیر و تأثر متقابل است؟ تغییر در معرفت دینی معلول چه عواملی است؟ اگر معرفت دینی از دیگر معارف بشری متأثر است، قداست دین چگونه حفظ می‌شود؟ اگر هر معرفتی از جمله معرفت دینی امکان تحول دارد، ایمان و یقین دینی چگونه حاصل، و چگونه حفظ می‌شود؟ پاسخ به پرسشهایی از این گونه، محور یازده جلسه بحث گروه پایه اندیشه اسلامی با حضرت آیت... جوادی آملی بوده است.

۳) ویژگیهای آماری حوزه علمیه قم در سال تحصیلی ۷۱-۱۳۷۰، ۹۵ ص، (۱۳۷۱)

چه موضوعاتی در حوزه علمیه قم تدریس می‌شود؟ این دروس توسط چه اساتیدی و در چه مراحل تعلیم داده می‌شود؟ میزان شرکت طلاب در دروس مختلف چگونه است؟ در مرحله خارج فقه و اصول، گرایش علمی غالب چیست؟ با توجه به برنامه فعلی آموزشی حوزه، چه انتظاراتی از فارغ‌التحصیلان آن رواست؟ از آنجاکه تحول در حوزه علمیه قم بدون شناخت ابعاد مختلف حوزه میسر نیست و ارتباط صحیح نظام اسلامی و حوزه علمیه نیز در گرو این شناخت است، لذا مرحله اول این تحقیق با آمارگیری دروس حوزه در سال ۷۱-۱۳۷۰ آغاز شد و با تحصیل دروس خارج به پایان رسید.

۴) تحول تاریخی اندیشه ولایت فقیه، ۳۰۷ ص، (اسفند ۱۳۷۲)

آیا نظریه ولایت فقیه از ابتدا ثابت بوده یا تطوراتی به خود دیده است؟ پدیده‌های سیاسی اجتماعی دو قرن اخیر چه تأثیری بر تحول اندیشه ولایت فقیه داشته است؟ به دور از جنبه تعبد، صاحب نظران ولایت فقیه تا چه حد مشکلات زمان خود را درک کرده‌اند؟ دو متغیر تجدد طلبی و

سیاست و اگرایی مذهبی دولتها چه تأثیری بر نظریه ولایت فقیه داشته است؟

این تحقیق در هفت فصل سامان یافته است: ۱- ایران و اسلام در طلیعه سلطنت قاجاریه؛ ۲- تأسیس و طرح مستقل اندیشه ولایت فقیه در متون فقهی استدلالی؛ ۳- دیدگاه فقهی و اندیشه سیاسی فاضل نراقی؛ ۴- تحول اندیشه ولایت فقیه از نراقی تا شیخ انصاری؛ ۵- از میرزای شیرازی تا محقق نایینی؛ ۶- اندیشه ولایت فقیه از مشروطه خواهی تا امام خمینی؛ ۷- بررسی کلی و نتیجه.

۵) سیمای اندیشه اسلامی در مجلات ایران (۷۱-۱۳۵۸)، ۱۰۳ ص، (۱۳۷۱)

این مجموعه در واقع حاصل مرحله اول طرح تحقیقاتی «شبهه شناسی دینی» محسوب می شود که در آن دو هدف اساسی دنبال می شد: ۱) شناسایی شبهات دینی و اعتراضات و اشکالات وارده بر مبانی نظری اسلام در گستره وسیع آن؛ ۲) تلاش در جهت یافتن مناسب ترین پاسخها برای شبهاتی که در سطح کلان برای نظام اسلامی خطر آفرینند و یا می تواند خطر آفرین باشند.

مرحله اول این طرح تحقیقاتی با گزینش آن دسته از مطالب مجلات فارسی چاپ ایران (در فاصله سالهای ۱۳۵۸ تا ۱۳۷۱) که حاوی نکته ای جدید و در خور تأمل در حوزه اندیشه اسلامی بود، به پایان رسید. این مجموعه با تلخیص ۱۰۳ مقاله مهم در یازده فصل به شرح زیر سامان یافته است: دین شناسی؛ معرفت دینی؛ احیاءگری و مسأله خاتمیت؛ دین و فرهنگ؛ دین و توسعه؛ مبانی فقه و اجتهاد؛ دین و اقتصاد؛ دین و سیاست؛ ولایت فقیه و حاکمیت مردم در قانون اساسی؛ مسایل کلامی؛ دین و مسایل حقوقی.

۶) حکومت اسلامی در بستر تاریخ، ۲۶۸ ص، (تیر ۱۳۷۲)

در این تحقیق در پی این بوده ایم که محورهای زیر را در بیست و دو حکومت (به عنوان نمونه) که به نام اسلام حکم رانده اند، بررسی کنیم: ۱- جایگاه دین و عالمان دینی در حکومت؛ ۲- ساختار سیاسی از قبیل جایگاه رأی مردم، قانون اساسی، آزادیهای مشروع، شکل قدرت، منشاء اقتدار؛ ۳- ویژگیهای سیاست خارجی.

بخشهای عمده این تحقیق عبارتند از: مشخصات عام و ویژگیهای تاریخی و جغرافیایی حکومتهای اسلامی، بررسی ملاک عظمت نسبی، وسعت قلمرو جغرافیایی، طولانی بودن دوران حکومت و اقتدار، اهمیت ویژه دینی یا سیاسی.

۷) جایگاه علوم اسلامی در نظام علمی کشور، ۱۶ ص، (۱۳۷۲)

محور عمده و اصلی علوم اسلامی چیست؟ چه علومی در دایره علوم اسلامی واقع می‌شوند؟
 علومی که جنبه مقدمی برای علوم اسلامی دارند کدامند و ارزش دینی هر یک از این علوم چیست؟
 در این تحقیق در پی یافتن پاسخ پرسش‌های بالا، با تفحص در اقوال عالمان دینی هفت نظریه
 مختلف در علوم اسلامی مطرح شده و با نقد و بررسی هر یک، جایگاه پیشنهادی علوم اسلامی در
 نظام علمی کشور ترسیم شده است.

۸) انتظار از دین از دیدگاه متفکران مغرب زمین، ۹۳ ص، (بهار ۱۳۷۳)

در مقطعی از تاریخ غرب، پاره‌ای از اندیشه‌های علمی با ظواهر کتاب مقدس ناسازگار آمد.
 در برخورد با این تعارض و ناهمگونی میان علم و دین (معرفت علمی و معرفت دینی) عکس
 العمل‌های مختلفی از سوی ارباب کلیسا و دانشمندان صورت گرفت. یکی از عکس‌العمل‌های
 صحیح و منطقی، مشخص کردن محدوده و قلمرو دین و علم است. مطرح شدن رنسانس، مسأله
 مردم سالاری و حقوق طبیعی انسان و میزان دخالت دین در این حقوق تأکیدی افزون بر اهمیت
 مسأله قلمرو و انتظار از آن بود.

با رشد روز افزون علوم انسانی سیر مسأله در غرب تا به آنجا می‌رسد که آیا علوم جایی برای
 دخالت دین باقی گذاشته‌اند یا نه؟ آیا نیاز و سؤالی باقی مانده است که بشر برای رفع آن و یا پاسخ به
 آن به طرف دین برود؟ آیا دین امری ساخته و پرداخته ذهن بشر و مخلوق تفکروا برای توجیه برخی
 از نابسامانی‌های روحی او نیست؟ و یا آیا امروز دیگر بدان نیازی دارد یا خیر؟ این تحقیق جهت
 آشنایی با دیدگاه‌های متفکران مغرب زمین در این زمینه سامان یافته است.

۹) درآمدی بر ایمان دینی، ۲۰۵ ص، (آبان ۱۳۷۳)

یکی از مهمترین وظایف حکومت اسلامی صیانت و ارتقای کیفی ایمان مردم و رشد کمی
 مؤمنان است. جهت برآوردن این مهم، باید ایمان را به درستی شناخت، با مقولات آن آشنا شد و از
 موانع آن مطلع گردید. این تحقیق کوشیده است با کالبد شکافی ایمان اسلامی، و بررسی تطبیقی میان
 ایمان مسیحی و ایمان اسلامی، دیدگاه‌های متفکران غربی و اسلامی را به صورت مقارن مطالعه کند
 و ایمان اسلامی را از منظر متکلمان معتزلی، اشعری و شیعه و نیز اندیشه فلاسفه و عرفا به کاوش
 گیرد و در نهایت نیز تلاش کرده است که ایمان را در چهارچوبی منظم و مضبوط معرفی کند.

۱۰) انتظار از دین از دیدگاه متفکران مسلمان دو قرن اخیر، ۲ جلد، ۳۹۷ + ۲۰۱ ص (تاکنون)، (۱۳۷۴)

این تحقیق نخستین کوشش تحقیقاتی این معاونت است که با تدوین و طرح چهل سؤال، در صدد پاسخ‌یابی آنها از آثار چهل متفکر مسلمان در دو قرن اخیر برآمد و از پاسخ‌های هر متفکر مقاله‌ای تدوین شد.

تعدادی از سؤالات عبارت است از: دین کدام است؟ گوهر آن چیست؟ ملاک دینی بودن یک قضیه چیست؟ آیا تقسیم مجموعه متون دینی به سه حیث و حیانی (شارعانه)، عقلایی و برخاسته از زمان و مکان رواست؟ دین چه هدف یا اهدافی را دنبال می‌کند؟ دین چه نیازهایی را برطرف می‌کند؟ مرز میان دین و حوزه معارف بشری کجاست؟ آیا در زمینه علوم بشری، دین روش و منطق خاصی را ارایه کرده است؟ در تعارض میان علم و دین چه باید کرد؟ ملاک کمال و نقصان دین چیست؟ آیا ضرورت دارد دین کامل در هر حوزه‌ای که وارد شود، حداکثر آنچه را که لازم است عرضه کند یا حداقل لازم را؟ دین ثابت با چه روشی مسایل متغیر را در طول زمان چاره‌جویی می‌کند؟

تاکنون شش دفتر از این مجموعه در دو جلد، به شرح زیر آماده شده است:

جلد اول: دیدگاه‌های علامه طباطبایی، شهید مطهری، شهید صدر، امام خمینی ره، و مهندس بازرگان.

جلد دوم: دیدگاه‌های سید جمال، عبده، رشید رضا، و ...

۱۱) قدرت سیاسی در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۴۳۲ ص، (پاییز ۱۳۷۳)

مسایلی همچون نقد‌پذیری، نظارت‌پذیری، قلمرو اختیارات، محدودیت و اطلاق قدرت سیاسی در نظام مبتنی بر ولایت فقیه از مسایلی هستند که پاسخی شایسته می‌طلبند. وظیفه این تحقیق پاسخگویی به ابهامات یادشده بر مبنای نظریه ولایت مطلقه فقیه و قانون اساسی جمهوری اسلامی است.

سؤال اصلی این طرح تحقیقاتی این است که راه حل اسلام و مذهب تشیع برای مهار قدرت در سطح ولایت فقیه چیست؟ و مهمترین سؤال فرعی آن تبیین ولایت مطلقه فقیه است.

فرضیه این تحقیق این است که شریعت اسلام برای کنترل قدرت ولی فقیه تنها به سازوکار درونی که داشتن صفات عالی اخلاقی (مانند تقوا و عدالت) است اکتفا نکرده و از سازوکار و راه‌حل‌های بیرونی و نظارتی نیز استفاده کرده است.

محورهای اصلی این تحقیق عبارتند از:

مقدمه: مفاسد قدرت مهار نشده و لزوم مهار قدرت از نظر اسلام.

ولایت مطلقه فقیه: شامل چهار گفتار: تبیین ولایت مطلقه فقیه؛ مبنای فقهی ولایت مطلقه فقیه؛ مراتب قدرت ولی فقیه؛ قدرت و مصلحت (جایگاه تشخیص مصلحت در احکام شرع و حکم حکومتی).

شیوه‌های مهار قدرت در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران. شامل دو گفتار مهار درونی قدرت (۱ - عدالت و تقوی و سایر شرایط؛ ۲ - حسن سابقه یا رشد در محیط ویژه) مهار بیرونی قدرت (۱ - نظارت خبرگان بر اعمال رهبر؛ ۲ - نظارت بر اموال و دارایی‌های رهبر؛ ۳ - نظارت مراجع تقلید؛ ۴ - نظارت عمومی یا امر به معروف و نهی از منکر؛ ۵ - تعیین حدود اختیارات در قانون اساسی؛ ۶ - مشورت با اهل خیره).

توصیه‌هایی در مورد مهار قدرت سیاسی بر مبنای ولایت مطلقه فقیه: شامل سه گفتار لزوم رجوع به خبرگان؛ وجوب مشورت و پیروی از آرای اکثریت؛ محدود بودن مدت رهبری.

این تحقیق فتح باب گفتگو در اساسی‌ترین مسایل نظام اسلامی و کوششی در راه تحکیم ارکان نظام جمهوری اسلامی است.

۱۲) قانون دیات و مقتضیات زمان، ۷۴۹ ص، (پاییز ۱۳۷۳)

نحوه هماهنگی فقه و حقوق اسلامی از یک سو و مقتضیات زمان از سوی دیگر، دغدغه اصلی همه مصلحان مسلمان در قرن حاضر بوده است. در حال حاضر فقه شیعه در درگیری با مسایل اجتماعی و سنجدیدن پیامدهای فتاوی، افق‌های جدیدی را در می‌نوردد. یکی از این مسایل قابل بحث، قانون دیات است.

هدف نهایی تحقیق مزبور این بوده است که در درجه اول با بیان مشکلات اجرایی مواد قانونی دیات و ضعفهایی که این مواد در زمینه پاسخگویی به نیازهای امروز جامعه ما و برآورده ساختن حقوق آسیب دیدگان از صدمات جسمانی دارد، ناهماهنگی این مواد قانونی را با مقتضیات زمان نشان دهد، و در درجه دوم با بررسی مبانی فقهی این مواد قانونی و بازنگری منابع اولیه ثابت کند که تشریح دیه از فلسفه‌ای عالی برخوردار بوده و شارع در بیان حکم دیه نهایت حکمت را به کار برده است و به نحوی که امروزه نیز ما می‌توانیم براساس آن به بهترین شکل حقوق آسیب دیدگان را در مقابل صدمات جسمانی تأمین کنیم.

فرضیه‌های تحقیق عبارت است از: ۱- مواد قانونی دیات به دلیل عدم توجه به مقضیات زمان در تدوین آن، کارایی لازم را نداشته و نمی‌تواند به عنوان مبنای کاملی در جهت احقاق حقوق قربانیان جنایت قرار گیرد؛ ۲- دیه ماهیتی غیر جزایی دارد و هدف شارع از تشریح آن، جبران خسارت‌های ناشی از صدمات جسمانی بوده است و از همین رو این انتظار از قانون دیات وجود دارد که بتواند به خوبی این هدف شارع را تأمین کند؛ ۳- شارع در تشریح احکام دیات، انعطاف لازم را به کار برده است و اگر در مواردی دیه پرداختی به معنی علیه نتواند خسارت را جبران کند، می‌توان از طرق دیگری آن را استیفاء کرد.

این تحقیق فارغ از مقدمه در پنج دفتر شکل گرفته است: بررسی تطبیقی ماهیت دیه در فقه مذاهب اسلامی، نحوه محاسبه و تعیین دیه در عصر حاضر، خسارتهای زاید بر دیه، مسؤولیت عاقله در پرداخت دیه، تغلیظ دیه در ماههای حرام.

(۱۳ احکام حکومتی و مصلحت، ۴۰۷ ص (۱۳۷۳))

مصلحت و خیر عمومی در حقوق اساسی و فلسفه سیاسی جایگاهی ویژه دارد. این بحث از سال ۱۳۶۶ به شکلی جدید در جامعه ایران مطرح شده و سؤالاتی را به وجود آورده است که برخی از آنها عبارتند از: ضابطه تشخیص مصلحت کدام است؟ حکم حکومتی چیست و با حکم اولی و ثانوی چه نسبتی دارد؟ مرجع تشخیص چنین حکمی کیست؟ مصلحت در شیعه چه تفاوتی با مصالح مرسله اهل سنت دارد؟ مصلحت چگونه سنجیده می‌شود؟ آیا کثرت احکام حکومتی عملاً به تعطیل دین در بخش اجتماعات نمی‌انجامد؟ دامنه حکم حکومتی تا کجاست؟ آیا هر حلالی را می‌توان با مصلحت نظام حرام دانست و یا هر حرامی را با تمسک به مصلحت نظام حلال کرد؟ چه تضمینی برای دولتی نشدن دین در نیازهای روزمره جامعه وجود دارد؟ چگونه می‌توان با عقل ظنی، مصلحت سنجی کرد؟ آیا احکام حکومتی که بر پایه مصالح اجتماعی صادر می‌شود جزء شریعت است؟ آیا مرتکب خلاف احکام حکومتی معصیت کار است یا صرفاً مجرم قانونی و حکومتی است؟ آیا کسانی که بیرون از منصب تشخیص مصلحت و صدور احکام حکومتی هستند مجاز به نقد و بررسی احکام صادره و مبانی آن هستند یا خیر؟ این تحقیق در پی پاسخگویی به این سؤالات است.

سؤال اصلی تحقیق: چگونه می‌توان با استفاده از احکام حکومتی و مصلحت اندیشی

حکومت، اسلام را برای اداره جامعه، بویژه قانونگذاری، پاسخگوی نیازهای زمان دانست؟

فرضیه تحقیق: پی ریزی احکام حکومتی و مصلحت اندیشی مضبوط و مستند حاکمیت اسلامی، بر پایه یک نظام شورایی با شرایط و وظایف معین و قانونمند، ابزاری است معقول، متقن و مشروع برای پاسخگویی اسلام به نیازهای زمان.

این تحقیق در هفت فصل سامان یافته است: جایگاه احکام حکومتی و مصلحت از دیدگاه فقه شیعه؛ احکام حکومتی و مصلحت از دیدگاه اهل سنت؛ احکام حکومتی و مصلحت در سیره معصومین علیهم السلام؛ منابع و ضوابط مصلحت در صدور احکام حکومتی؛ مرجع تشخیص مصلحت در صدور احکام حکومتی؛ مردم و احکام حکومتی؛ تطبیق و مقایسه نتایج تحقیق با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

۱۴) خطوط کلی اندیشه‌های سیاسی امام خمینی ره، ج ۲، ص ۵۰۳ + ۴۵۰، (پاییز ۱۳۷۳)

امام خمینی ره در تاریخ معاصر ایران، نامی ماندنی است. حتی در تاریخ قرن اخیر، ایشان به عنوان رهبری که یک دهه جهان را متوجه اسلام، ایران و شخصیت بارز خود ساخت، مطرح است، فقیهی بی‌بدیل که تأسیس نخستین حکومت اسلامی بر مبنای یک نظریه فقهی از ویژگی‌های اوست، و بالاتر از همه اینکه، یک احیاگر بزرگ اسلامی است. علی‌رغم وجود آثار مختلف پیرامون شخصیت امام خمینی ره درباره اندیشه سیاسی ایشان کمتر کاری شایسته صورت گرفته است.

سؤال اصلی تحقیق این است: از دیدگاه امام خمینی ره، اسلام چه مقدار برای ابعاد سیاسی جامعه نظر و برنامه داشته، و کیفیت آن در هر قسمت چیست؟ به عبارت دیگر، امام به عنوان یک اندیشه‌گر اسلامی به چه ویژگی‌هایی از اندیشه سیاسی اسلام اهتمام داشته و کم و کیف آن چگونه بوده است؟

با توجه به گستره اظهار نظرهای سیاسی حضرت امام، این سؤال در جنبه‌های مختلف، کلیات، نظریه حاکمیت، سیاست داخلی و خارجی به تفصیل پی‌گیری شده است. تلقی امام از دین و سیاست و چگونگی دیدگاه ایشان درباره ساختار حکومت اسلامی، دیدگاه امام درباره حقوق مردم و آزادی‌های عمومی، بررسی و تبیین آرمان‌های فوایز و تاکتیک‌ها و استراتژی ایشان در این زمینه‌ها از مباحث مهم این تحقیق است.

در فصل پایانی این تحقیق که از زاویه‌ای دیگر به مجموع اندیشه سیاسی امام ره و اقدام‌های سیاسی ایشان پرداخته است، به ویژگی‌های خاص و نوآوری‌های سیاسی ایشان و

مقایسه مختصر سرفصل‌های اندیشه سیاسی امام علیه السلام با اندیشه سیاسی دیگر متفکران شیعی قرن اخیر پرداخته شده است.

این تحقیق در یک مقدمه آشنایی اجمالی با زندگی سیاسی امام خمینی علیه السلام و دوازده فصل سامان یافته است که عبارتند از:

آمیختگی دین و سیاست؛ مشروعیت الهی و مقبولیت مردمی؛ نظریه ولایت مطلقه فقیه؛ تکلیف‌گرایی؛ مردم و حکومت (۱ - حقوق فردی و آزادیهای عمومی، ۲ - مشارکت مردم در حکومت اسلامی و «مردم سالاری»); عدالت اجتماعی و کمال معنوی؛ وحدت؛ استقلال سیاسی؛ روابط خارجی؛ ملی‌گرایی، مکتب‌گرایی، صدور انقلاب اسلامی؛ استکبار ستیزی (۱ - ماهیت و شیوه‌های مستکبرین، ۲ - مبارزه با استکبار)؛ نتیجه‌گیری و تحلیل.

(۱۵) شخصیت و حقوق زن در اسلام، ج اول ۵۰۰ ص، (زمستان ۱۳۷۴)

تلقی هر فرهنگ و نظام از زن، یکی از بهترین شاخص‌ها برای ارزیابی آن فرهنگ و نظام است. در منظر و نقطه‌نظر فرهنگ و اندیشه اسلامی، شخصیت انسان در گرو هویت فطری متعالی و جنبه انسانی اوست و جایگاه زن بستگی اساسی به اوصاف انسانی، شخصیت کامل و مستقل، همدفداری آدمی و رسالت الهی و انسانی، و شخصیت کامل و مستقل وی دارد، و به این قرار برخی متغیرهای پیشنهادی در برآورد جایگاه و شخصیت زن مانند محدودیت جسمی و روانی، نقش مادری زن و قابلیت فساد انگیزی وی بایستی در مظان نقد و داوری قرار گیرند. متغیرهای پیشنهادی مزبور کفایت لازم را در تبیین شخصیت و جایگاه زن ندارند. سؤالات ذیل در ضمن این تحقیق پاسخ داده می‌شوند: زن در اندیشه اسلامی از چه هویت و شخصیتی برخوردار است؟ زنان در مدیریت مناسبات انسانی چه نقشی دارند؟ حدود آزادی زنان چیست؟ حدود فعالیت‌های زنان در نظام اقتصادی اسلام چیست؟ ورزش بانوان تا چه حد پذیرفته است؟ سهم زنان در پیشبرد دانش و فن آوری چیست؟

در مدخل تحقیق دو بحث مطرح شده است: یکی اصول تحقیق در متون دینی مربوط به زن و دیگری تأثیر فرهنگ‌های برون دینی در جعل و تحریف حدیث و برداشتهای خاص از متون دینی.

بخش اول تحت عنوان شخصیت انسانی زن، شامل سه فصل است: در فصل اول نظریه وحی در باب شخصیت زن مورد بررسی قرار گرفته است؛ در فصل دوم پنج ایراد اساسی به زنان در متون دینی مورد بررسی قرار گرفته است (نقصان عقل زنان، نقص معنوی و ایمان، عدم توان بر رشد

معنوی، آسیب پذیری زنان در مقابل شیطان، مانعیت رشد و کمال مردان)؛ در فصل سوم تفاوت‌های زن و مرد و میزان تأثیرگذاری این تفاوتها بر روابط حقوقی مورد بحث قرار گرفته است.

بخش دوم با عنوان حقوق خانواده شامل سه فصل است: سرپرستی خانواده؛ تمکین و نشوز؛ مسأله حضانت کودکان.

(۱۶) مسؤولیت‌های فراملی در سیاست خارجی دولت اسلامی، ۵۱۴ ص، (زمستان ۱۳۷۴)

فرضیه این تحقیق چنین است: مرز مسؤولیت‌های فراملی در سیاست خارجی دولت اسلامی از دیدگاه فقه شیعه، مبتنی بر دو متغیر ولایت و دفاع است.

سؤالات ذیل در این تحقیق پاسخ داده می‌شوند: مسؤولیت‌های فراملی دولت اسلامی از دیدگاه فقه شیعه چیست؟ مسؤولیت‌های فراملی در نظریه دولت - کشور (اصالت داشتن مرزهای جغرافیایی) تا چه حد خاستگاه شرعی دارد یا در منطقه الفراغ جای می‌گیرد؟ ارتباط نظری فرضیه تحقیق با قانون اساسی به عنوان تبلور ایده سیاسی مذهبی دولت جمهوری اسلامی ایران و دیگر نظریه‌های عمده مطروحه چیست؟ بین اقسام مسؤولیت‌های فراملی (فرهنگی، اقتصادی، نظامی، سیاسی و یا آنهاکه با جان و ناموس مسلمانان و مستضعفان در ارتباط است) به چه صورت می‌توان تفصیل قایل شد؟ نتایج کاربردی و توصیه‌ای این طرح در زمینه مسؤولیت‌های فراملی سیاست خارجی دولت اسلامی چیست؟

این تحقیق در ۶ فصل سامان یافته است: منافع ملی و مسؤولیت‌های فراملی؛ نظریه‌های مسؤولیت‌های فراملی در سیاست خارجی دولت اسلامی؛ اصل وفا به تعهدات؛ ولایت و مسؤولیت‌های فراملی؛ دفاع و مسؤولیت‌های فراملی؛ اسلام و شناسایی دولتها.

(۱۷) آزادی سیاسی در اسلام، ۳۰۶ ص، (زمستان ۱۳۷۴)

در این تحقیق با رویکردی فقهی، بحث «آزادی‌های سیاسی» در اندیشه اسلامی مورد بحث قرار گرفته است. فرضیه این تحقیق این است که آزادی سیاسی مردم یک اصل فقهی است و تنها مورد استثنا از این اصل تضييع حقوق است.

سؤال اصلی این تحقیق عبارت است از اینکه: در دیدگاه فقه شیعه قلمرو آزادی تاکجاست؟ عالمان درباره «محدوده آزادی سیاسی» از «ادله اسلامی» چه فهمیده‌اند؟ سؤالات فرعی تحقیق از این قرار است: منشأ آزادی چیست؟ آیا آزادی سیاسی در فقه یک اصل است؟ و در این صورت استثناهای آن چیست؟ حقوق فرد، جامعه، حکومت و خدا چیست و کدام مقدم بر دیگری است؟

آزادی سیاسی مردم در دوران حکومت پیامبر ﷺ در مدینه و حکومت امام علی علیه السلام و خلفای ثلاثه چگونه بوده است؟ مرزهای آزادی عقیده در اسلام کجاست؟ اسلام چه ضمانت‌هایی برای حفظ آزادی‌های سیاسی مشروع مردم از تجاوز حکومتها اندیشیده است؟

تحقیق شامل سه فصل است: آزادی‌های فردی، (شامل دو گفتار در مورد حق حیات و اصل آزادی بیان، (شامل گفتاری در مورد پنج نوع آزادی - آزادی عقیده، آزادی فرد در دفاع زبانی، آزادی فرد در نصیحت کردن، آزادی فرد در اعتراض، آزادی فرد در امر و نهی زبانی) و گفتاری در باب سه نوع محدودیت یعنی تضييع حقوق شخصی، تضييع حقوق عمومی، و تضعیف دین بحث به میان آمده است که شامل آزادی عمل. در گفتاری در باب آزادی شخصی، آزادی سیاسی بویژه مشارکت سیاسی و مخالفت سیاسی و گفتاری درباره محدودیت‌های تضييع حقوق شخصی و عمومی و تضعیف دین.

اطلاع رسانی اندیشه اسلامی

الف - کتابشناسی‌های اندیشه اسلامی

این مجموعه عهده‌دار آرایه اطلاعات کتابشناختی درباره مهمترین موضوعات قابل تحقیق در حوزه اندیشه اسلامی است. از این مجموعه تاکنون بیست شماره در دو جلد منتشر شده که در هر موضوع کتب و مقالات به شکل توصیفی معرفی شده‌اند.

جلد اول (تیر ۱۳۷۲ - خرداد ۱۳۷۳)، ۶۲۶ص

۱) کتابشناسی کتابشناسی‌های حکومت‌های اسلامی، ۱۹ ص، (تیر ۱۳۷۳)

این کتابشناسی حاوی مشخصات ۳۴ کتاب اصلی در کتابشناسی حکومت‌های ایران و دیگر سرزمین‌های اسلامی، ۴۶ کتاب فرعی در کتابشناسی پاره‌ای از کشورهای اسلامی و توصیف ۹ کتاب از مهمترین آنهاست که اطلاع از مطالب آنها برای محققان مفید است.

۲) کتابشناسی توصیفی و روشنفکری، ۳۶ ص، (تیر ۱۳۷۲)

۱۹ کتاب پیرامون روشنفکری به زبان فارسی در این کتابشناسی توصیف شده است و کتاب در خدمت و خیانت روشنفکران جلال آل احمد در ضمن یک مقاله گزارش شده است.

۳) کتابشناسی توصیفی امیرکبیر، ۳۰ ص، (تیر ۱۳۷۲)

شناخت اندیشه‌ها، آرمان‌ها و اقدامات میرزا تقی خان امیرکبیر، صدراعظم‌کاردان و توانمند ناصرالدین شاه قاجار، یکی از دهها مقدمه لازم برای تحلیل تاریخی جامعه امروزی ایران است. در این کتابشناسی در بخش اول، تک‌نگاری‌های پیرامون امیرکبیر به شکل مبسوط معرفی شده‌اند؛ در بخش دوم، امیرکبیر در خلال زندگی نامه‌های فردی، گروهی، کتب تاریخی و مجموعه اسناد معرفی می‌شود در بخش سوم، فهرست موضوعی کتب مرتبط با امیرکبیر؛ و در بخش چهارم، مقالات فارسی پیرامون امیرکبیر فهرست شده است.

۴) کتابشناسی توصیفی التقاط، ۲۳ ص، (مرداد ۱۳۷۲)

بیماری التقاط یکی از آفات فرهنگ اسلامی است. برای آشنایی با این موضوع این کتابشناسی در دو بخش سامان یافته است، بخش اول شامل کتابهای پیرامون التقاط (۲۰ کتاب) و بخش دوم شامل مقالات درباره التقاط (۱۱۰ مقاله) است.

۵) فهرست مجله رساله‌الاسلام، ۸۸ ص، (شهریور ۱۳۷۳)

مجله رساله‌الاسلام (۱۳۹۲-۱۳۶۸ ه. ق) که از سوی «دارالتقریب بین المذاهب» در مصر منتشر می‌شود، از وزین‌ترین مجلات جهان اسلام است. به دلیل اهمیت ویژه مقالات آن، چندی پیش دوره این مجله در ایران تجدید چاپ شد. از آنجاکه دوره هفده ساله این مجله فاقد فهرست‌های فنی است، جهت سهولت بهره‌وری محققان چهار فهرست از این مجموعه فراهم آمده است:

۱- فهرست عناوین مقالات به ترتیب زمان نشر؛ ۲- فهرست موضوعی عناوین مقالات؛ ۳- فهرست الفبایی عناوین مقالات؛ ۴- فهرست الفبایی پدید آورندگان مقالات.

۶) کتابشناسی توصیفی وحدت، ۴۴ ص، (مهر ۱۳۷۲)

وحدت جهان اسلام، به عنوان یکی از اهداف راهبردی انقلاب اسلامی، موضوع این کتابشناسی است. در این کتابشناسی ۶۵ کتاب مربوط به وحدت اسلامی و اتحاد مسلمین گردآوری و معرفی اجمالی شده است.

۷) کتابشناسی توصیفی اسلام و حقوق بشر، ۵۴ ص، (مهر ۱۳۷۲)

جهت تبیین جایگاه حقوق بشر در تفکر اسلامی، این کتابشناسی فراهم آمده است. کتابشناسی فوق در سه فصل در باب کتب اصلی، کتب فرعی و مقالات سامان یافته و حاوی نمودارها و فهرست‌های متعدد است.

۸) کتابشناسی توصیفی روحانیت، ۴۱ ص، (بهمن ۱۳۷۲)

کتابها و جزوات فارسی نگاشته شده پیرامون روحانیت در این کتابشناسی معرفی توصیفی شده است. دو فهرست الفبایی آثار و پدید آورندگان ضمیمه این اثر است.

۹) کتابشناسی توصیفی ولایت فقیه، ۶۴ ص، (اسفند ۱۳۷۲)

این کتابشناسی در دو بخش فارسی و عربی و هر یک در دو قسمت اصلی و غیر اصلی تدوین شده است.

۱۰) کتابشناسی فقهات و مرجعیت، ۱۸۴ ص، (خرداد ۱۳۷۳)

بخش اول تحت عنوان کتابشناسی توصیفی آثار پیرامون مرجعیت، شامل ۱- تک نگاری‌ها پیرامون مرجعیت؛ ۲- کتاب‌هایی که در ضمن به مسأله مرجعیت پرداخته‌اند؛ ۳- یادواره‌های مراجع؛ ۴- مقالات پیرامون مرجعیت است و بخش دوم با عنوان کتابشناسی آثار فقهی - اصولی مراجع و فقهاء (۱۳۴۰-۱۳۷۳ ش)، شامل: ۱- کتب غیر استدلالی مراجع متوفی (از سال ۱۳۴۰ ش)؛ ۲- کتب استدلالی مراجع متوفی (از سال ۱۳۴۰ ش)؛ ۳- کتب غیر استدلالی مراجع حئی (در اوایل سال ۱۳۷۳ ش)؛ ۴- کتب استدلالی مراجع حئی (در اوایل سال ۱۳۷۳ ش)؛ ۵- کتب استدلالی فقهاء حئی (در اوایل سال ۱۳۷۳ ش) است.

جلد دوم (شهریور ۱۳۷۳ - آبان ۱۳۷۴)، ۶۵۷ ص مطالعات فرهنگی

این جلد شامل کتابشناسی‌های زیر می‌باشد:

۱۱) کتابشناسی نهضت ملی ایران، ۶۸ ص، (شهریور ۱۳۷۳)

با توجه به تأثیر تحلیل، از نهضت ملی ایران و نقش آن در برداشت و تحلیل انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی، کتابشناسی نهضت ملی ایران به عنوان مقدمه لازم برای مطالعه انقلاب اسلامی انجام گرفته است. این کتابشناسی در چهار بخش مقدمه تفصیلی، منابع فرعی و راهنمای موضوعی کتاب مجموعه‌ای از مکتوبات آیت‌... کاشانی تدوین شده است.

۱۲) کتابشناسی آزادی، ۶۲ ص، (مهر ۱۳۷۳)

این کتابشناسی در سه فصل سامان یافته است؛ در فصل اول، کتب اصلی، کتب فرعی و مقالات درباره آزادی معرفی شده‌اند. در فصل دوم، با عنوان «پیرامون آزادی» کتابشناسی مفاهیم هفتگانه استبداد، توتالیتراریسم، دیکتاتوری، فاشیسم، قدرت، دموکراسی و لیبرالیسم ارایه شده است. در

فصل سوم یازده کتاب مهم درباره آزادی به نحو توصیفی معرفی شده است.

۱۳) مآخذشناسی (آشنایی با منابع تحقیق)، ۴۳ ص، (مهر ۱۳۷۳)

برای آشنایی با کتب و مقالات منتشره در ایران، پایان نامه های تحصیلی دفاع شده در دانشگاه های ایران، نسخ خطی موجود در کتابخانه های ایران، به چه مآخذی باید رجوع کرد؟ آیا در زمینه موضوع مورد تحقیق، کتابشناسی یا مقاله نامه موضوعی تدوین شده است؟ درباره موضوع مورد نظر، چه کتاب ها، مقالات یا پایان نامه هایی در دست است؟ جهت پاسخگویی به این پرسشها این کتابشناسی در هفت فصل به شرح زیر تدوین شده است: ۱- کتابشناسی های عمومی، ۲- مقاله نامه های عمومی، ۳- کتابشناسی کتابشناسی ها و مقاله نامه های موضوعی علوم انسانی، ۴- کتابشناسی فهرست کتب خطی، ۵- کتابشناسی پایان نامه ها، ۶- نمایه عناوین، ۷- نمایه پدیدآورندگان.

۱۴) کتابشناسی عدالت، ۳۵ ص، (آبان ۱۳۷۳)

کتاب های فارسی اصلی و فرعی و مقالات اصلی و فرعی مرتبط با عدالت همراه با دو نمایه پدیدآورندگان و نمایه عناوین ارکان این کتابشناسی است.

۱۵) کتابشناسی حقوق اساسی، ۵۱ ص، (آبان ۱۳۷۳)

این کتابشناسی مشتمل بر یک مقدمه و دو بخش به شرح زیر است: بخش نخست: کتابهای حقوق اساسی با تکیه بر حقوق اساسی ایران و بخش دوم: مقالات درباره حقوق اساسی و حقوق اساسی ایران. در پایان این کتابشناسی نیز نمایه ای فنی مشتمل بر نام کتاب، عنوان مقاله، یانویسنده یا مترجم کتاب یا مقاله، اصطلاح حقوقی، نام کشور و عنوان نشریه آمده است.

۱۶) کتابشناسی توصیفی مشروعیت، ۱۴۱ ص، (اسفند ۱۳۷۳)

این کتابشناسی در دو بخش به شرح زیر سامان یافته است: بخش اول شامل منابع و مآخذ مستقیم مشروعیت است و بخش دوم مآخذ و منابع مرتبط با مشروعیت را در پنج فصل برمی گیرد: ۱- کتاب های فارسی، ۲- مقالات فارسی، ۳- کتاب های عربی، ۴- مقالات عربی، ۵- پایان نامه های فارسی.

۱۷) کتابشناسی توصیفی سیاست نامه های اسلامی (منابع ومصادر دولت و سیاست در جهان اسلام)، ۹۳

ص، (اردیبهشت ۱۳۷۴)

این کتابشناسی در پنج فصل تنظیم شده است: فلسفه سیاست؛ شریعت‌نامه‌های اسلامی؛ سیاست‌نامه‌ها؛ سیاست مدن؛ تاریخ‌های سیاسی.

۱۸) کتابشناسی توصیفی ایدئولوژی، ۲۵ ص، (اردیبهشت ۱۳۷۴)

این کتابشناسی در دو فصل (کتابها و مقالات) در حوزه زبان فارسی تنظیم شده و کمکی به تحریر محل نزاع و شناخت بیشتر ایدئولوژی و نسبت آن با دین است.

۱۹) کتابشناسی توصیفی روابط بین‌الملل در اسلام، ۵۹ ص، (آبان ۱۳۷۴)

این کتابشناسی در هفت فصل، کتابها، مقالات و پایان‌نامه‌های مرتبط با موضوع رادر دو حوزه فارسی و عربی معرفی توصیفی کرده است.

۲۰) کتابشناسی توصیفی احیاء و اصلاح دینی در جهان اسلام، ۴۰ ص

این کتابشناسی ضمن دو فصل به معرفی توصیفی کتاب‌ها و مقالات فارسی و عربی مرتبط با مسأله اصلاح و احیاء اندیشه دینی در جهان اسلام پرداخته است.

ب. متون اندیشه اسلامی

«متون اندیشه اسلامی» مجموعه‌ای از متون اصلی پیرامون مهمترین موضوعات اندیشه اسلامی است که به منظور تسهیل در تجزیه و تحلیل موضوعات مختلف اندیشه اسلامی و رعایت سیر تاریخی آن در یک مجموعه گردآوری شده است.

دفتر اول: ولایت فقیه در متون فقهی، ۲۳۴۶ ص، ۵ ج، (پاییز ۱۳۷۳)

این مجموعه پنج جلدی در دو بخش فارسی و عربی سامان یافته و کلیه متون معتبر فقهی در مسأله ولایت فقیه از آغاز تاکنون به ترتیب تاریخی در آن گردآوری شده است. بخش عربی در سه جلد و بخش فارسی در دو جلد مرتب شده است. این مجموعه حاوی آرای ۱۰۵ فقیه پیرامون موضوع ولایت فقیه است.

جلد اول: بحث ولایت فقیه در متون فقهی عربی (از شیخ صدوق تا سید مجاهد)، ۳۳۷ ص

در این مجموعه آرای ۳۱ فقیه طی ده قرن (از قرن چهارم تا سیزدهم) ارزیابی شده است. المقنع شیخ صدوق نخستین متن به جامانده فقهی است که به این بحث پرداخته و المناهل سید مجاهد آخرین این مجموعه است. ویژگی نگارش‌های این ده قرن این است که ولایت فقیه به عنوان

یک کتاب مستقل و در یک باب مستقل و حتی به عنوان یک مسأله مستقل در فقه مورد بحث قرار نگرفته است، بلکه در ضمن دیگر مسایل مختصراً به آن پرداخته شده است.

جلد دوم: بحث ولایت فقیه در متون فقهی عربی (از محقق نراقی تا آیت... اراکی)، ۷۹۰ ص

محقق نراقی، فقیه عصر قاجاریه، نخستین فقیهی است که فصل مستقلی از کتاب عوائد الایام خود را به ولایت فقیه اختصاص داده است، گرچه فقهای پس از نراقی به وی اقتدا نکردند، اما عملاً کمیّت و کیفیت بحث افزایش چشمگیری یافت. در این جلد آرای ۳۰ فقیه گردآوری شده است که تمامی آنها قبل از استقرار جمهوری اسلامی ایران نگاشته شده است. در این مجموعه نظریه «ولایت مطلقه فقیه» امام خمینی رحمته الله علیه، اولین فقیهی که توفیق آزمون عملی نظریه ولایت مطلقه فقیه را یافت، آمده است. نظریه شیخ الفقهاء آیت... اراکی آخرین بحث این جلد را تشکیل می‌دهد.

جلد سوم: بحث ولایت فقیه در متون فقهی عربی (فقهای حنّی)، ۹۵۰ ص

با استقرار جمهوری اسلامی ایران و آزمون عملی ولایت فقیه، مسایل فراوانی فراروی فقها قرار گرفت و فقه سیاسی رشدی روز افزون یافت. در این مرحله نخستین تألیفات مستقل و مبسوط در زمینه ولایت فقیه را شاهد هستیم. علی‌رغم عمر پانزده ساله این مرحله، تحقیقات انجام یافته در آن با چند قرن گذشته قابل مقایسه است. در این جلد آراء ۱۳ تن از فقهای حنّی که پیرامون ولایت فقیه در فقه استدلالی صاحب کتابند در افزون از ۸۰۰ صفحه به ترتیب تاریخ تولید ارایه شده است.

جلد چهارم: بحث ولایت فقیه در متون فقهی فارسی (بخش اول)، ۶۳۸ ص

در این جلد، نخست آراء میرزای نایینی، سید عبدالحسین موسوی لاری، علامه طباطبایی و امام خمینی رحمته الله علیه و سپس آرای چهار نفر از فقهای حنّی (به ترتیب الفبا) که به فارسی درباره ولایت فقیه نگاشته‌اند در افزون از ۶۰۰ صفحه گردآوری شده است.

جلد پنجم: بحث ولایت فقیه در متون فقهی فارسی (بخش دوم)، ۶۳۲ ص

در این جلد، آرای ۷ تن از فقهاء و مطلعان از فقه اسلامی (به ترتیب حروف الفبا) که به زبان فارسی درباره ولایت فقیه قلم زده‌اند، در بیش از ۶۰۰ صفحه گردآوری شده است.

دفتر دوم: روحانیت از دیدگاه روحانیت جلد اول، ۶۱۳ ص، (پاییز ۱۳۷۳)

روحانیت یکی از مؤثرترین قشرهای جامعه اسلامی در چند قرن اخیر است. آمیختگی

زندگی مسلمین با دین و عنایت ویژه اسلام به عالمان، موجب اهمیت ویژه جایگاه عالمان دین در اندیشه و واقعیت جامعه اسلامی بوده است. «روحانیت» علی‌رغم اهمیت خاص خود کمتر مورد بررسی، ارزیابی و پژوهش واقع شده است. در این جلد دیدگاه بیست نفر از روحانیون پیرامون روحانیت ارایه شده است - دو روحانی بزرگ اهل سنت و هجده روحانی شیعی که چهارده نفر از آنان متوفی و شش نفر در قید حیاتند.

دفتر سوم: آزادی در متون اسلامی و ایرانی، ۳ ج، (زمستان ۱۳۷۳)

آزادی یکی از موهبت‌های الهی و حقوق فطری و از معیارهای کرامت و سلامت هر حکومت است. آزادی یکی از درخواست‌های عمومی در انقلاب اسلامی و از صفحات درخشان قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است. جهت باروری مبنای آزادی در مباحث اندیشه اسلامی، بحث آزادی را در کلیه متون اسلامی و ایران تدوین کرده‌ایم.

جلد اول: بحث آزادی در متون عربی، ۶۰۷ ص

۱۹ مقاله درباره آزادی در متون عربی در پنج بخش گرد آمده است: بخش اول: بحث آزادی در دایرةالمعارف‌های عربی؛ بخش دوم: بحث آزادی در تفاسیر قرآن کریم؛ بخش سوم: متون آزادی قبل از دوره بیداری و آزادیخواهی؛ بخش چهارم: متون دوره آزادیخواهی در ایران؛ بخش پنجم: متون تحلیلی آزادی در جهان اسلام.

جلد دوم: بحث آزادی در متون فارسی (بخش اول)، ۵۷۸ ص

بیست و دو مقاله در پنج بخش (به ترتیب جلد قبل) از میان دایرةالمعارف‌ها، متون فقهی و سیاسی و حقوق فارسی گرد آوری شده است.

جلد سوم: بحث آزادی در متون فارسی (بخش دوم)، ۴۱۷ ص

پانزده مقاله از میان متون سیاسی، حقوقی معاصر متون آزادی این جلد را تشکیل می‌دهد.

دفتر چهارم: متون دین و سیاست

رابطه میان دین و سیاست، تأمل در توأمان بودن آن دو یا تفکیک از یکدیگر، دغدغه بسیاری از متفکران مسلمان دو قرن اخیر در جهان اسلام بوده است. هر شماره این مجموعه به‌گردآوری آراء یک متفکر اختصاص دارد. ابتدا متن آراء و سپس نقدهای پیرامون آن و بعد از آن بررسی‌ها و معرفی‌هایی که از اندیشه و اندیشه‌ور خاص حوزه دین و سیاست شده در زبان‌های فارسی، عربی و

انگلیسی گردآوری و تدوین می‌گردد.

جلد اول: مرز بین دین و سیاست از دیدگاه مهندس بازرگان، ۱۶۰ ص، (بهار ۱۳۷۴)

این جلد در دو بخش تدوین شده است، بخش اول حاوی پنج مقاله بلند بازرگان درباره دین و سیاست است، مهمترین آنها مقاله «آخرت و خدا، هدف بعثت انبیاء» حاوی آخرین آراء وی می‌باشد. بخش دوم حاوی دو مقاله در بررسی و نقد آراء بازرگان در زمینه دین و سیاست است.

جلد دوم: مرز بین دین و سیاست از دیدگاه علمی عبدالرازق، ۴۱۰ ص، (تابستان ۱۳۷۴)

در این مجلد، کتابشناسی علی عبدالرازق در آغاز ارایه شده است. بخش اول به متن کامل جدیدترین ویرایش کتاب جنجال‌ی الاسلام و اصول الحکم اختصاص دارد. در بخش دوم هفت بررسی و نقد به زبانهای عربی، فارسی و انگلیسی درباره عبدالرازق و کتابش ارایه شده است. لازم به توضیح است که علی عبدالرازق مهمترین قایل به تفکیک دین و سیاست در میان مسلمانان است.

جلد سوم: دین و سیاست از دیدگاه شیخ محمد عبده، ۳۸۱ ص، (تابستان ۱۳۷۴)

این جلد شامل کتابشناسی توصیفی عبده، زندگی نامه وی و دیدگاههای محمد عبده از ۶ اثر وی و ۶ دیدگاه انتقادی و تحلیلی درباره آرای عبده پیرامون دین و سیاست است.

جلد چهارم: دین و سیاست از دیدگاه امام خمینی، ۵۶۰ ص، (مهر ۱۳۷۴)

این جلد در سه بخش فراهم آمده است: در بخش اول دیدگاه‌های امام خمینی درباره دین و سیاست از ۱۵ کتاب ایشان گردآوری شده است؛ در بخش دوم ۱۲ مقاله در تبیین و بررسی دیدگاه‌های امام خمینی درباره دین و سیاست جمع‌آوری شده است؛ کتابشناسی دیدگاه‌های غربی درباره امام خمینی بخش سوم این مجموعه را تشکیل می‌دهد.

جلد پنجم: دین و سیاست از دیدگاه محمدرشید رضا، ۶۰۴ ص، (پاییز ۱۳۷۴)

این جلد فارغ از کتابشناسی توصیفی آثار سید محمد رشید رضا حاوی دو فصل است. در فصل اول دیدگاه‌های وی از ۱۷ کتاب و رساله وی جمع‌آوری شده و در فصل دوم یازده مقاله و ۲ کتاب که در نقد و تحلیل آرای وی نگاشته شده، گردآوری شده است.

جلد ششم: دین و سیاست از دیدگاه سید جمال‌الدین اسدآبادی، ۸۴۶ ص، (زمستان ۱۳۷۴)

مباحث اصلی این جلد عبارتند از: کتابشناسی توصیفی سید جمال؛ دیدگاه‌های سید جمال از

لابلای ۱۴ کتاب و رساله وی دربارهٔ دین و سیاست؛ ۱۹ مقاله و کتاب در نقد و تحلیل آرای وی در این مسأله.

دفتر پنجم: پول و احکام آن در متون فقهی، ۳ ج، (بهار ۱۳۷۴)

این مجموعه کلیه متون معتبر فقهی و متون موضوع شناسی مرتبط با پول در زبانهای عربی و فارسی در حوزه فقه شیعه و سنی را شامل می‌شود. عناوین مجلدات سه گانه این مجموعه به این شرح است:

جلد اول: پول در تمدن اسلامی (متون عربی)، ۴۴۱ ص

در این جلد آرای ۱۸ نفر از عالمان در شناخت پول گرد آمده است. این آراء پول را به لحاظ موضوعی تبیین می‌کنند. کتابشناسی فقهی و تاریخی نقد اسلامی در صدر مباحث آمده است.

جلد دوم: احکام فقهی پول (متون عربی)، ۴۹۸ ص

در این جلد نیز آراء ۱۸ تن از فقهای مذاهب مختلف اسلامی به ترتیب تاریخ از قرن سوم (کتاب الاموال) تا امروز بخش اول این جلد را تشکیل می‌دهد. در بخش دوم فتاوی‌ای مراجع معاصر درباره پول به عنوان نمونه ارایه شده است.

جلد سوم: پول و احکام آن در متون فقهی فارسی، احکام فقهی بانک‌ها در متون عربی، ۴۸۴ ص

سه دیدگاه درباره پول در تمدن اسلامی، چهار مقاله درباره احکام فقهی پول، بخش فارسی این جلد را تشکیل می‌دهد. در بخش آخر آرای یازده تن از فقیهان معاصر شیعه و سنی پیرامون احکام فقهی بانک‌ها ارایه شده است.

دفتر ششم: قانونگذاری در اسلام، ۲ ج، (شهریور ۱۳۷۴)

این مجموعه در برگیرنده کلیه متون فارسی و عربی فقهی و حقوقی در زمینهٔ قانونگذاری و برنامه‌ریزی اهداف دین و احکام شرع است.

جلد اول، ۴۴۹ ص

در جلد اول هشت متن فارسی دربارهٔ زمینه‌های تاریخی قانونگذاری در ایران و هفت متن عربی دربارهٔ قانونگذاری در فقه حقوق اسلامی گرد آمده است.

جلد دوم، ۴۴۷ ص

این جلد در برگیرنده پانزده متن فارسی دربارهٔ قانونگذاری در فقه و حقوق اسلامی است.

دفتر هفتم: مباحث نظری حکومت اسلامی در مطبوعات ایران

در این مجموعه مباحث نظری مرتبط با حکومت اسلام در زمینه ولایت فقیه، رابطهٔ دین و سیاست، مسأله آزادی، حقوق مردم و ... به زبان‌های فارسی و عربی گردآوری شده است.

جلد اول: مباحث نظری حکومت اسلامی در مطبوعات ایران در سال ۱۳۷۳، بخش اول ۶۰۲ ص،

(۱۳۷۴)

جلد دوم: مباحث نظری حکومت اسلامی در مطبوعات ایران در سال ۱۳۷۳، بخش دوم، ۴۴۵

ص، (۱۳۷۴)

جلد سوم: مباحث نظری حکومت اسلامی در مطبوعات ایران در نیمه اول سال ۱۳۷۴، ۳۵۳ ص

(۱۳۷۴)

جلد چهارم: مباحث نظری حکومت اسلامی در مطبوعات ایران در پاییز سال ۱۳۷۴، ۶۶۵ ص،

(۱۳۷۴)

دفتر هشتم: تفکیک قوا در متون فارسی و عربی، ۲ ج، (شهریور ۱۳۷۴)

این مجموعه شامل متون فارسی و عربی پیرامون بحث تفکیک قواست.

جلد اول: تفکیک قوا در حقوق ایران، ۳۵۰ ص

این جلد در دو بخش فراهم شده است: بخش اول چهار متن دربارهٔ ریشه‌های تاریخی بحث

تفکیک قوا را شامل می‌شود؛ در بخش دوم، تفکیک قوا در نظام حقوقی ایران در دو فصل و ضمن

چهارده متن مورد بررسی قرار می‌گیرد که در فصل اول آن متون قبل از استقرار نظام جمهوری

اسلامی و در فصل دوم متون پس از استقرار نظام اسلامی بررسی می‌شود.

جلد دوم: تفکیک قوا در نظام اسلامی، ۴۶۰ ص

در این جلد پنج متن فارسی و ۱۶ متن عربی دربارهٔ دیدگاه‌های اسلامی در زمینه تفکیک قوا

گردآوری شده است.

دفتر نهم: معاهدات مردم و حکومت در متون فقهی، ۲ ج، (پاییز ۱۳۷۴)

در این مجموعه مسأله معاهدات حکومت و مردم از شصت متن فقهی معتبر گردآوری شده

است. سؤالاتی از این قبیل مورد نظر این مجموعه بوده است: آیا حکومت اسلامی می تواند مبتنی بر یک معاهده بین مردم و کارگزاران خدمات عمومی تفسیر شود؟ آیا معاهدات بین حکومت و مردم ممکن است؟ در فقه ما چه معاهداتی بین مردم و حکومت مورد بحث قرار گرفته است؟

جلد اول: از شیخ مفید تا محقق ثانی، ۵۵۰ ص

این جلد مشتمل بر ۳۶ متن فقهی در زمینه موضوع مورد نظر است.

جلد دوم: از مقدس اردبیلی تا عصر حاضر، ۵۶۵ ص

این جلد نیز ۲۴ متن فقهی در موضوع معاهدات را شامل می شود.

دفتر دهم: بحث حق و حکم در متون فقهی و حقوقی، ۲ ج، (۱۳۷۴)

بحث حق و حکم پس از بحث مشروعیت مهم ترین مسأله اندیشه سیاسی اسلام است. سؤال اصلی این مجموعه این است: از دیدگاه اسلامی آیا حکومت حق است یا حکم یا هر دو؟ این مجموعه در دو جلد به شرح زیر سامان یافته است:

جلد اول (متون فقهی - حقوقی شیعه)، ۴۵۲ ص

در این جلد در ضمن دو بخش ۲۸ متن فارسی و عربی ارائه شده است.

جلد دوم (متون فقهی - حقوق اهل سنت)، ۳۰۳ ص

این جلد مشتمل بر ۷ متن عربی در زمینه حق و حکم است.

ج. تازه های کتابخانه اندیشه اسلامی

این مجموعه عهده دار اطلاع رسانی جدیدترین واردات کتابخانه تخصصی اندیشه اسلامی، اعم از کتاب، نشریه، جزوه و معرفی توصیفی کتاب های گزیده هر فصل به محققین مرکز است. از این مجموعه تاکنون ۳۱ شماره منتشر شده که ۲۴ شماره آن در دو جلد تدوین شده است. در این مجموعه از بدو انتشار تاکنون افزون بر ده هزار جلد کتاب، نشریه و جزوه علمی معرفی گردیده است.

جلد اول (از شماره های ۱-۱۱۲)، ۴۳۰ ص، (۷۱-۱۳۷۰).

جلد دوم (از شماره های ۲۴-۱۳)، ۳۴۴ ص، (۷۲-۱۳۷۱).

د. طرحهای تحقیقاتی اندیشه اسلامی، جلد اول، ۴۲۱ ص، (پاییز ۱۳۷۳)

این مجموعه، شامل طرح‌های تحقیقاتی است که از اوایل ۱۳۷۰ تا اواخر ۱۳۷۳ تهیه شده است. نظام تحقیقاتی تحت عنوان وضعیت کلان اندیشه اسلامی جهت تعیین اولویت‌های تحقیقاتی استراتژیک، طرح تحقیق شش گروه پژوهشی، و طرح تحقیق ۲۲ پروژه پژوهشی.

فعالیت‌های در دست انجام

تحقیقات اندیشه اسلامی

- ۱- موانع دینی توسعه
 - ۲- حکومت اسلامی در اندیشه فقیهان شیعه
 - ۳- مسأله مشروعیت و بحران‌های آن در نظام‌های سیاسی تاریخ اسلام
 - ۴- احکام مرتد و مبانی حقوق بشر در اسلام
 - ۵- انتظار از دین از دیدگاه علی عبدالرازق، اخوان المسلمین، حسن البناء، مودودی
 - ۶- مبانی مشارکت سیاسی در اندیشه اسلامی
 - ۷- جایگاه و شخصیت زن در فرهنگ و نظام اسلامی (جلد دوم)
- اطلاع رسانی اندیشه اسلامی

- ۱- بحث ولایت فقیه در متون فقهی (جلد ششم)
- ۲- دین و سیاست از دیدگاه میرزای نایینی، عبدالرحمن کواکبی، شهید صدر، شهید مطهری، علامه طباطبایی
- ۳- مباحث نظری حکومت اسلامی در مطبوعات ایران (سال ۱۳۷۲ و زمستان ۱۳۷۴).
- ۴- تازه‌های کتابخانه اندیشه اسلامی (دفتر سوم).
- ۵- طرحهای تحقیقاتی اندیشه اسلامی (دفتر دوم).

راهنمای راهبرد

فصلنامه راهبرد، ضمن فراخوانی اندیشمندان و پژوهشگران به همکاری، از علاقه‌مندان می‌خواهد در ارائه مقالات خویش حتماً موارد زیر را رعایت نمایند:

- ۱ - حجم هر نوشتار بیش از ۳۰ صفحه دستنویس یا ۲۵ صفحه ماشین شده نباشد.
- ۲ - نوشتار بر روی یک طرف صفحه، خوانا و توأم به فاصله مناسب میان سطور باشد.
- ۳ - درج نام، نام خانوادگی، نشانی کامل پستی و شماره تلفن نویسنده در پایان هر مقاله ضروری است.
- ۴ - متون اصلی مقاله‌های ترجمه شده، همچنین فهرست کامل منابع و مآخذ مقالات تألیفی با مشخصات دقیق کتابشناسی پیوست باشد.
- ۵ - فشرده‌یی از نوشتار اصلی (چکیده) بر روی صفحه‌یی جداگانه، پیوست مقالات باشد.
- ۶ - در صورت ضرورت، معادل لاتین واژگان علمی و اسامی خاص در داخل پرانتز آورده شود.

۷ - در یادداشتهای انتهایی مقاله، منابعی که در متن با شماره‌های ترتیبی به آنها ارجاع داده شده است، با الگوی زیر ذکر شود (در مقالات ترجمه شده نیز از همین الگو استفاده می‌گردد):
الف: اولین ارجاع به یک منبع:

۱) کتاب: نام کوچک نام خانوادگی نویسنده، عنوان کتاب، مترجم (محل نشر: ناشر، تاریخ نشر)، صفحه.

۲) مقاله: نام کوچک، نام خانوادگی نویسنده، «عنوان مقاله»، مترجم، نام نشریه، دوره، شماره، (تاریخ نشر)، صفحه.

ب: در ارجاعات بعدی به تناسب از پیشین و همان (*Ibid., Loc. cit., Op. cit.*) استفاده شود.

۸ - مقالات ارسال بازگد دانده نم‌شوند.

۹ - «راهبردها» در گزینش و ویرایش مقالات آزاد است، گزینش و ویرایش با مشورت نویسندگان محترم انجام می‌شود.

۱۰ - از آنجا که باور داریم مطمئن‌ترین راه برای دستیابی به حقایق و واقعیات امور، نگرستن به مسایل از زاویه دیدگاهها و علایق گوناگون است، بنابراین می‌کوشیم تا امکان طرح نظرات و مواضع گوناگون را فراهم آوریم. با این باور هر نوشتاری که به چاپ می‌رسد، لزوماً مورد تأیید «راهبردها» نمی‌باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی